

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, ученого секретаря
Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії правових наук України Петришина
Олега Олександровича на дисертацію Кашарського Фелікса
Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в
українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку
XX ст.», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень**

Ознайомлення з дисертацією Кашарського Ф. В., його науковими публікаціями з теми даного дослідження та авторефератом дисертації дає мені, як офіційному опоненту, підстави надати до Спеціалізованої вченої ради К64.051.31 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна наступний відгук.

Ступінь актуальності обраної тематики дослідження обумовлюється тим, що в умовах триваючих реформ державного управління України, зокрема, реформування системи органів нагляду за законністю, наукова розробка історико-правових аспектів функціонування прокуратури на теренах нашої держави має стати потужним підґрунтям для реформування зазначеного відомства на сучасному етапі розвитку української державності.

Саме комплексний підхід до аналізу питань організації і функціонування прокуратури в українських губерніях в останні десятиліття існування Російської імперії дозволяє критично підійти до узагальнення історичного досвіду організації прокурорського нагляду, накопичити систематизований науковий матеріал, який стане у нагоді як для подальшої доктринальної розробки історичних аспектів діяльності прокуратури у межах території сучасної України, і відтак, врахувати історичний досвід у процесі удосконалення діяльності системи органів прокуратури сучасної України.

У зазначеному контексті дисертаційне дослідження Кашарського Фелікса Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.» є вдалою спробою новелізації акцентів доктринальної розробки проблематики організації системи державного нагляду за законністю в означений історичний період.

Ретельне опрацювання змісту рецензованого дисертаційного дослідження дає можливість зробити висновок, що мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження сформульовані чітко та повною мірою відповідають основним цілям і завданням дослідження історико-правових аспектів організації, діяльності і ролі прокуратури Російської імперії на теренах України. Архітектоніка дисертації є логічною і зрозумілою як для науковців, так і для широкого кола осіб, які цікавляться відповідною проблематикою, що в свою чергу підкреслює практичність та актуальність даного дослідження, а також розширює можливості щодо впровадження його результатів.

Дисертаційне дослідження відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р. Роботу виконано відповідно до п. 1.1 та 1.2 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2016-2019 роки, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016 р. (протокол № 2), а також у рамках науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Правоохоронна функція української держави», зареєстрованої в Українському інституті науково-технічної експертизи та інформації (№ ДР 0113U00819).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовано у дисертації, їх достовірність і новизна не викликає сумнівів. Це підтверджується високим рівнем науковості при викладенні питань щодо обґрунтування концептуальних засад періодизації становлення і розвитку органів державного нагляду за дотриманням законів на теренах України від найдавніших часів і до початку ХХ ст., розкриття тенденцій діяльності прокуратури напередодні реформи 1864 р. та після її проведення. Автору слід віддати належне у виявленні та викладенні особливостей внутрішніх субординаційних відносин службовців органів державного нагляду за дотриманням законів. На високому рівні наукового обґрунтування викладено специфіку трансформації соціально-правового статусу органів прокуратури в українських губерніях Російської імперії протягом середини ХІХ - початку ХХ ст. як інституції, діяльність якої була

спрямована на забезпечення законності та правопорядку у всіх галузях державного управління та, одночасно, на забезпечення безперешкодної реалізації царської репресивної політики з протидії ліберально налаштованим представникам суспільства.

Здобутком дисертанта можна вважати аналіз історіографії досліджуваної проблематики. Зокрема, автором встановлено, що історія формування інституцій нагляду за законністю має значну історіографію, яка відображає широкий спектр прикладних аспектів функціонування органів прокуратури Російської імперії протягом історичного періоду, окресленого хронологічними межами дослідження. Здобувачем виокремлено три періоди розвитку і становлення прокуратури: доба Нової історії, радянський період та сучасний. Суто професійний інтерес також викликає спектр розроблених питань, які автор присвятив проблематиці організації та діяльності органів прокурорського нагляду в українських губерніях Російської імперії в останні два десятиліття існування імперського режиму (недоліки нормативно-правового забезпечення функціонування прокуратури, відсутність систематизованого на рівні закону переліку повноважень прокурорів, дефіцит кваліфікованих кадрів, політична упередженість прокуратури, виконання значної кількості невласливих прокурорам функцій та ін.).

Позитивною характеристикою роботи є встановлення та викладення особливостей юрисдикційної взаємодії прокуратури з іншими органами державної влади та управління у другій половині XIX – на початку XX ст. Зокрема, автором підкреслено, що від результативності стосунків прокуратури з іншими органами влади певною мірою залежав рівень ефективності функціонування самої прокуратури, що є характерним і для сучасного існування відповідних органів (с. 154 – 157). Цінним з точки зору збагачення історико-правової доктрини є встановлення і характеристика бінарного характеру взаємодії прокурорів з чиновниками інших відомств: з одного боку прокурори співпрацювали з іншими органами у справі протидії злочинності, а з другого – здійснювали нагляд та контроль за законністю у їх діяльності у межах виконання професійних завдань і обов'язків (с. 184 дослідження). Також підкреслено специфіку ролі органів прокуратури у формуванні кадрового складу мирових суддів (с. 92 – 94 роботи).

Про обґрунтованість положень дисертаційного дослідження додатково свідчить опрацювання дисертантом значного числа наукових праць, пам'яток права, літературних та архівних джерел (список використаних джерел налічує 284 найменування).

В цьому контексті варто окремо відмітити характер джерельного підґрунтя дослідження, що складається з законодавчих пам'яток, документів бібліотечних і архівних фондів, інформаційно-довідкових видань, мемуарів. Окрім цього, джерелами дослідження стали нормативно-правові акти з питань організації та функціонування органів прокуратури, документи звітності карально-охоронних установ та органів державного управління й самоврядування, публікації фактологічного характеру у періодичних виданнях різних часів.

Варто окремо відмітити проведений дисертантом критичний аналіз багатьох документів того часу. Частина з них, особливо різного роду доповідні записки, різноманітні скарги та анонімні листи, які зберігаються в архівосховищах, носять суб'єктивний характер, а викладені у них факти можуть бути трактовані неоднозначно. Також цінним джерелом виступають матеріали конкретних справ, що розглядалися прокурорами. Саме ці джерела відбивали об'єктивну ситуацію, яка склалася на місцях, аналіз якої є необхідним для заповнення прогалин між документами, що нормативно регулювали організаційно-функціональні питання тогочасних органів прокуратури та практичною результативністю їх діяльності.

Оцінка здобувачем обставин, в яких були сформовані досліджувані матеріали, підсилює науковий та аналітичний характер даного дослідження. Беручи до уваги, але не базуючи своє дослідження цілком на політико-ідеологічному характері тогочасного державного режиму, дисертант підвищує ступінь достовірності та всебічності роботи, адже джерела інформації будь-якого періоду завжди характеризуються певним рівнем ідеологічного забарвлення. Усвідомлення цього факту та використання більш критичного та сутнісно-орієнтованого підходу, на нашу думку, є позитивною стороною даного дослідження.

Також слід відмітити те, що основні положення дисертаційного дослідження доведені до відома широкого кола наукової громадськості.

Оприлюднення наукових здобутків автора знайшло відображення у 11 наукових працях. Крім того, основні теоретичні положення й практичні рекомендації, викладені у дисертації, були висвітлені на значній кількості міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій, семінарів та «круглих столів». Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає найважливіші наукові здобутки автора. Таким чином, можна зробити висновок, що розроблені положення та висновки дисертації автором апробовані повною мірою.

Водночас, дисертаційна робота Кашарського Ф. В. не позбавлена **недоліків**, більшість з яких, на нашу думку, носять дискусійний характер але заслуговують на публічне обговорення, а саме:

1. У підрозділі 2.2 «Прокуратура в українських губерніях Російської імперії в умовах судової реформи 1864 р. та подальша трансформація її правового статусу» автором зазначено, що після судової реформи 1864 р. змінився зміст основних засад і орієнтирів діяльності системи поліцейських і судово-наглядових органів у бік демократизації. Це було пов'язано із розгортанням демократичних процесів у державі, що позитивно позначилося на організації та діяльності всього державного апарату. На нашу думку, зазначена позиція залишилась не досить розкритою. Враховуючи те, що одним із завдань дисертаційного дослідження є розкриття тенденцій трансформації правового статусу прокуратури на теренах України у другій половині XIX ст. висвітлення у процесі публічного захисту дисертації впливу процесів демократизації на діяльність прокуратури має сприяти підвищенню рівня наукової аргументованості винесених на захист позицій.

2. У межах підрозділу 3.1 дисертації «Основні риси правозастосовної діяльності прокуратури у другій половині XIX – на початку XX ст.» наведено повну характеристику двох основних функцій прокуратури у другій половині XIX ст. – обвинувальної і наглядової. Проте, прокуратура Російської імперії виконувала ще й функцію представництва у судових інстанціях державних («казенних») інтересів. Однак, зазначений напрям діяльності, а нашу думку, був не в повній мірі розкритий дисертантом. Вважаємо, що у процесі прилюдного захисту дисертації слід детально розкрити зазначений напрям діяльності

прокуратури.

3. Аналізуючи висновки даного дослідження, погоджуючись з рекомендаціями дисертанта щодо доцільності внесення деяких змін до Конституції України 28.06.1996 р. і Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. (наприклад, стосовно закріплення на конституційному рівні правового регулювання наглядової функції прокуратури і покладення на прокуратуру обов'язку здійснювати комплексний нагляд за дотриманням верховенства права і законності всіма органами державної влади і місцевого самоврядування включаючи органи охорони правопорядку та ін.), та констатує чіткий та прямий зв'язок між положеннями дослідження та наведеними висновками (що деталізовані у підрозділі 3.1 дослідження, с. 129 – 131), хотілося б висловити побажання, що рекомендовані здобувачем зміни отримають більшої деталізації в подальших його дослідженнях з даної та суміжних тематик. Адже саме ця частина висновків, що відображає авторське бачення подальших реформ в досліджуваній сфері та базується проведеному змістовному теоретичному та історичному дослідженні, на нашу думку, відображає найбільший науковий та науково-практичний інтерес даного дослідження.

Указані зауваження та побажання в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Кашарського Ф. В. Навпаки, зазначені зауваження мають стимулювати подальші наукові дослідження дисертанта.

В цілому, ретельний аналіз поданого на рецензування дисертаційного дослідження дає підстави зазначити, що положення і висновки дисертації є свідченням вдалої спроби вирішення важливого науково-практичного завдання – систематизовано викласти результати дослідження організаційно-правових засад діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії починаючи з другої половини XIX і закінчуючи початком XX ст. з метою перспективного вироблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій з удосконалення організації та діяльності органів прокуратури сучасної України.

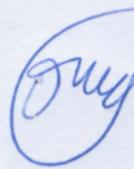
Висновки:

1. За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю одержаних результатів,

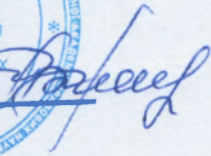
повнотою їх викладення в опублікованих здобувачем наукових працях дисертація Кашарського Фелікса Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.» відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.) та вимогам до оформлення дисертацій, що затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

2. Кашарський Фелікс Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

**Офіційний опонент - кандидат
юридичних наук, учений секретар НДІ
державного будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії
правових наук України**

Петришин О. О.

Л.Р. Козова